

AUGUSZTUS, KISASSZONY HAVA

Augusztus 5. Havi Boldogasszony

(Ez a Mária-ünnep a Szűzanya római főtemploma, a Santa Maria Maggiore fölszentelésének évfordulója.)

A Münchener-kódexben Havi Bódoganya, a Batthyány-kódex naptára szerint Havi Boldog Asszony.

A középkori Rómában szokás volt, hogy Mária-ünnepeken a Santa Maria Maggiore bazilikában mise közben hófehér rózsaszirmokat szórtak a hívek közé. Feltehetően ez adott azután alapot a templom alapításának legendájához: eszerint a IV. században Liberius pápa (352. május 17. – 366. szeptember 24.) idejében az örök városban egy János nevű gazdag patrícius és felesége elhatározták, hogy vagyonukat a Szent Szűznek ajánlják fel. A Szent Szűz álomban megjelent a házaspárnak és tudtukra adta, hogy azon a helyen, amelyet másnap (a nyár kellős közepén, augusztusban!) hó fog borítani, templomot kell emeljenek tiszteletére – ez meg is történt, méghozzá az Esquilinus domb tetején. A Szűzanya e szentélyét ezért Havas Boldogasszony bazilikának is nevezik. Bálint Sándor írja Ünnepi kalendáriumában: „Római szentszéköt – írja az Érdy-kódex – Libérius úr pápa bírván, vala egy jeles patrícius nemből való dús, kinek János vala neve. Kinek asszonyfelesége meg olyan istenfélő vala, ez világi gazdagságban bévösök, de mikoron magzatjuk nem volna, holtok után kinek hagyni. Egymás tanácsával hagyák az Szűz Máriának mind ennenmagokat, mind hozzájuk tartozandó jószágokat, hogy valahova akarná tétetni ő kegyelmes asszonysága. Mária csodával jelenti szándékát.

Azon Szent Jakab havának ötöd napján ellyen csodálatos példázattal, ki természetnek fölötte vagyon, ő nagy hatalmasságát nagy hideg hónap esésével akará megmutatni. Azon éjjel álmában megjelenék asszonyunk Szűz Mária úr pápának mondván:... ennek előtte senki nem lött az én nevemnek emléközetire, temiattad kell beteljesödni, hogy mindenek idvességének oka légy... Azon helyet, hol az én nevemben egyházat parancsolok rakatnod, meghintetem csodálatos hónap leesésivel, ki jegyzi az én tisztaságomnak szeplőtelenességét és vigasztaló Szentléleknek malasztját. Leszen pedig társad János patrícius segítségével, ki reggel hollal (holnap reggel) hozzád jó és azt te parancsolatidnak mindenben engödelmes leszen. Kivel... én nevemben egyházat rakass a Superagus-hegyen. Hasonlóképpen jelent meg a Szent Szűz Jánosnak is. Megvirradva, feleségével elment a pápához. Kimenvén a hegyre, látták a hóesést. Pápa ásni kezdte a fundamentumot, vagyis az alapkövet le akarta tenni. És íme minden munka nélkül ottan mind körös-körül a föld kétfelé válván, megnyilatkozék az fundamentum, mintha ugyan kézzel megásták volna... Annak utána úr pápa és János úr mint hamarabb lehetett, nagy szép egyházat rakatának. És úr pápa megszentelé, kiben szent ereklyéket es helyhőte, tudnia illik az jászolból és szénából, kin Úr Jézus születék, asszonyunk Máriának fátyolából és ingéből. Szent Mátyás apostolnak fejét is az nagy oltárban helyhetvén...”

Az ősi római hagyomány szerint a Santa Maria Maggiore-bazilika Kegyképet Szent Lukács evangélista festette (amely Salus populi Romani néven ismeretes). Nagy Szent Gergely pápa (590-604) a nagy pestisjárvány idején elrendelte, hogy a képet körmenetben hordozzák körül a városban. Ő maga is részt vett a könyörgő processzióban. A legenda szerint amikor a körmenet Hadriánus császár síremlékéhez ért, angyali hangokat hallottak: „Mennyek királyné asszonya, örülj szép Szűz, Alleluja” („Regina caeli, laetare, Alleluia”; ez az egyik régi húsvéti antifóna eredete, melyet a körmenetről visszaérve lejegyzett a szent pápa – bővebben ld. Nagy szent Gergely, március 12.). Angyalt is látott, amint pallosát hüvelyébe tette. Ennek emlékezetét őrzi az Angyalvár elnevezés.

A kegykép római tisztelete az efezusi zsinat (431) után bontakozott ki (ugyanis ez a zsinat hirdette ki hittételként Szűz Mária istenanyai méltóságát.). A kegyképről másolat

készítését különleges tilalmak akadályozták. Másolására először Borgia Szent Ferenc kapott engedélyt (1570), majd jezsuita alapítások számára bőségesen készültek újabbak. (Hazánk számára talán legjelentősebb az Ingolstadtban működő Mária-kongregáció számára készített, Mater admirabilis néven is emlegetett másolat. Itt számos magyar főrangú ifjú is tanult; erről az ingolstadti képről készült Ausztria és Magyarország több jezsuita templomi képének másolata is.)

A hazai pestisjárványok idején számos helyen (Pécs, Zombor, Rozsnyó, Nagykapornak) ajánlja magát a hívő nép, elsősorban jezsuita ösztönzésre Havi Boldogasszony oltalmába.

A Szeged-alsóvárosi templom a kultusznak talán legkorábbi emléke hazánkban, és valószínűleg a legrégebbek közé tartozik Közép-Európában is. Búcsúnapjának hajdani egyedülálló, költői miseszövege nem azonos a Missale Romanum szövegével, sajátos magyar fejlemény.

Havas Boldogasszonyhoz később is számos csoda kapcsolódott. Közülük a legnevesebb Savoyai Jenő herceg csatája. A herceg 1716. augusztus 5-én, Havi Boldogasszony ünnepén aratott győzelmet Péterváradnál a török fölött. Midőn már úgy tűnt, hogy a törökök a győzelem, a herceg a magával hozott Havas Boldogasszony kép előtt imádkozott mennyei segítségért. Imájára sűrű hóesés takarta el a keresztény sereget a törökök elől, s a csata végül a keresztények győzelmével végződött.

Máriának anyai szeretetéből enyhületet hozó, oltalmazó hatalmának hóköpenybe öltöztetett ünnepe Havi Boldogasszony napja.

Augusztus 6. Urunk színeváltozása

(Jézus Tábor-hegyi színeváltozásának ünnepe.)

A Tábor-hegyen jelen volt Jézus, s e világból három, általa kiválasztott apostol: Péter, Jakab és János; a másik világból pedig két nevezetes szent: Mózes és Illés. Az Ég megnyílt, az Atya szózata közepette Jézus égi fényben „izzott”, az apostolok úgy láthatták Őt, miképpen a mennyben Atyja jobbán tündököl: „...és mi láttuk az ő dicsőségét, mint az Atya egyszülöttének dicsőségét, aki telve volt kegyelemmel és igazsággal.” (Jn.1,14) Az apostolok nem tudják elviselni az isteni ragyogást, arca borulnak, s felpillantva újra csak a Mestert látják...:

„Hat nap múlva Jézus maga mellé vette Pétert, Jakabot és Jánost, a testvérét, és fölvitte őket külön egy magas hegyre, és színében elváltozott előttük. Ragyogott az arca, mint a nap, a ruhái pedig fehérek lettek, mint a napsugár. És íme, megjelent nekik Mózes és Illés, s beszélgettek vele. Péter ekkor azt mondta Jézusnak: »Uram, jó nekünk itt lenni! Ha akarsz, csinálj itt három sátrat, neked egyet, Mózesnek egyet és Illésnek egyet.« Még beszélt, amikor íme, fényes felhő árnyékolta be őket, s a felhőből egy hang szólt: »Ez az én szeretett Fiam, akiben kedvem telik, őt hallgassátok.« (Iz 42,1; MTörv 18,15) Ennek hallatán a tanítványok arca borultak és igen megijedtek. Jézus odament, megérintette őket és azt mondta: »Keljeteek föl, és ne féljeteek!« Amikor fölemelték a szemüket, senkit sem láttak, csak Jézust egymagát.” (Mt.17,1-8)

A Színeváltozásban gyönyörűen mutatja nyelvünk mindazt, ami e titokzatos esemény fényét adja: hiszen e világban mindennek színe és fonákja van; s végül az ítéletkor majd mind Isten színe előtt állunk; addig a földi életben legfeljebb sejtésünk lehet a teljességről: „most ugyanis tükör által, homályosan látunk, akkor pedig majd színről színre.” (1Kor.13,12)

Az isteni ragyogás, amely a szentmisében Krisztus istenségét a maga titokzatos valójában jeleníti meg, itt határtalan fényként mutatja magát; az Utolsó vacsora és a szentmise transsubstantiatioja (átváltoztatás) a transfiguratio (színeváltozás) által előlegeződik eképpen.

Az ünnep a keleti Egyházból került át a latinba; III. Kallixtus pápa a nándorfehérvári győzelemre való hálás emlékezés okán tette az Egyházban e napon egyetemessé (ennek okát az

adja, hogy a július 22-i győzelem híre ekkor, augusztus 6-án érkezett meg Rómába).

A magyar királyok koronázási szertartásának egyik legfontosabb szereplője a királydomb. Bálint Sándor szerint a királydomb „a haza kicsiben”; ugyanis a küldöttek, akik a királyválasztásra a Kárpát-haza különböző részéből érkeztek, a környezetükben lévő szent földből hoztak magukkal. (az Isten által csodával kijelölt szent helyek: ahol a haza védelmében áldozati vére hullt elődeinknek, vagy ahol az egész nemzet sorsát hosszú időre meghatározó országgyűlés volt). A templomban lévő koronázási szertartás után (a szentmise után!) a beavatottnak föl kellett lovagolni a királydombra, amelyet a küldöttek körbefogtak, Attila kardjával a világ négy égtája felé csapott, amelyet „napvágásnak” neveztek, miközben a küldöttek háromszor Jézust kiáltottak; ekkor hitükben, a nemzet hitében a Teremtő Isten maga avatta királlyá a választottat (...)

Székelyföldön a csíksomlyói Salvator (Silátor, Szálvátor) kápolnához vezető meredek út „Jézus-hágója”. Régebben a búcsúsok csupasz térddel kúsztak föl rajta. A Színeváltozás kápolna a megnyílt égből lajtorján leereszkedő angyalok alkotása. A nagykátaiak hitében ezen a napon kapja meg színét a szilva és a szőlő. A balatoni szőlővidéken újbórral tartanak misét ezen az ünnepen a jó bortermésért. A bab és a bor szentelésének ideje. Szeged környékén azt tartják, hogy ezen a napon kezd a szőlő tarkulni, hiszen az isteni szőlőt is most változtatta el az Atya a Tábor-hegyen színében. Sióagárdon a korán érő szőlő neve „úrszíneváltozási szőlő”. Hegyalján e nap a szőlő megáldásának alkalmát adta; régebben zászlós, keresztes körmenettel vonultak föl a hegyre. A nagy gonddal, ládában nevelt tőkét Bodrogkeresztúron e napon viszik el a templomba a pap számára. A szentsimoniak szerint „Urunk színeváltozása után feketedik már a tarló és fehéredik az arató.”

Népünk hitében és egyúttal tapasztalatában ekkor töve szakad a növényeknek, és a fák se növekednek már tovább. A töveszakadt növények párája ott lebeg a földek fölött, mintegy anyai oltalomként a nap heve pusztító erejétől ez „menti meg” aminek-akinek még érnie kell. A Boldogasszony Isten-adta szabályozó ereje nyilvánul így. A női áldozat menti meg a pusztulástól azt, akinek még „meg kell érnie”.

Augusztus 1. vasárnapja – Nádi Boldogasszony

(ritka Boldogasszony-ünnepünk, emléke a török időkben való csodás megszabadulást idézi.)

A török időkben a nádas volt menedéke a város lakosságának; a vész elmúltával a Szűzanya megjelenik egy embernek, s inti, térjen vissza városba. Az ő segítségével vezérli haza a vándort; – feltehetően e monda adta alapját a „Nádi Boldogasszony” elnevezésnek.

A továbbiakban Harangozó Imrét idézzük: „1214-ben – az Aranybullát kiadó II. András király idejében – Boleszláv váci püspök egy Árpa, vagy Árpád nevű falut a gyulai bencés monostornak adományoz. Gyula városa – mely az egyik honfoglaló magyar fejedelmi családról, az erdélyi Gyulákról, kik közül anyai ágon Szent István is származott –, vette a nevét, s ekkor még kicsiny falu. Mégis igen nagy kincse van Gyulamónostornak, itt őrzik a Nádi Szűz Mária képét. És „Ájtatoskodás okáért nagy népsokaság zarándokol vala ahhoz”. Olyan nagy jelentőségű a középkorban a gyulai kegyhely, hogy 1313-ban, az ifjú Károly Róbert királyunk is elzarándokol ide.

Bizonyára a gyulai búcsújárásban fontos szerepet játszott a város nyugati határrészén található, hatalmas, a környező igen mély fekvésű területből kiemelkedő halom, melyen ma szép, barokk kápolna s benne a Megfeszítettet ábrázoló szoboregyüttes áll. Ez a halom jól látható Ortélius mester Gyula 1556-os ostromát ábrázoló metszetén is, tetején egy kápolna körvonalával.

Mikor szűnt meg gyulán a Nádi Boldogasszony tisztelete? Mi lett a sorsa az ősi kegyképnek? Hol volt a kegytemplom és mi történt vele? Ezekre a kérdésekre itt csak röviden

válaszolhatunk, bár Karácsonyi János és Implom József jóvoltából több kötetnyi irodalma van mindennek.

Gyula városának Törökzug nevű részében a török-kor előtt ferences zárda és templom állott. Ez volt a messzi földön híres Nádi Boldogasszony kegyhelye, amely gótikus stílusban épült, méretei és építésének ideje a Szeged-alsóvárosi, Kolozsvár-Farkas utcai és a nyírbátori gótikus templomokkal egyezőnek vélhető. A gyulai ferences atyákról 1556-ból való az utolsó adat. Ebben az évben elhagyják kolostorukat, magukkal víve minden vagyonukat, kelyheiket, miseruháikat s talán a kegyképet is. Kászim lippai basa sikertelenül ostromolja a várat. 1556 augusztus 12-én a török mindent elpusztít ami a váron kívül van. Gyula 1566-os eleste után az üresen álló ferences rendházba és templomba a török befészkelte magát. A kolostort főhadiszállássá, a templomot dzsámivá alakítják. Innen a terület mai elnevezése; Törökzug. A gyulai várat 1694-ben visszafoglalták a törököktől és nemsokára az elpusztult lakosság helyére, a visszatelepülő magyarok mellé oláh (román) és sváb (német) telepesek érkeznek. De a város csak a XVIII. század végére épül föl teljesen. Címerükbe a Szűzanya képét festették és pecsétjükre is Őt vésték. 1777-ben elkészül a mostani templom is. A búcsújárás azonban, mint arról már szóltunk nem indul újra. Az ősi gyulai kegykép nem került elő. Talán elpusztult, talán máig lappang valahol...”

Augusztus 15. Nagyboldogasszony

(Nagyasszony; Mária égbemenetelének, égbé vételének és egyben az ország Mária oltalmába ajánlásának ünnepe.)

Nagyboldogasszony nyolcada, amelybe Szent István napja is beleesik, a magyar egyházi év kiemelkedő időszaka. Ünnepe Szent István is megüli. Az Árpád-ház „újrakeresztelkedett” hada Gellért közbenjárására Nagyboldogasszony oltalmába ajánlotta magát és az egész országot, a hazát. Mária ezen országot és királyságot örökségének vallotta; Ő volt az Árpádok „mennyei Édesanyja”. Emese álma alapozta ezen lényegi azonosságot, így lehetett Mária örökös Királynőnk és lehetett hazánk Mária országa, Regnum Marianum. Eleink Fehérvárott Árpád sírja fölé Boldogasszony tiszteletére szentelt templomot emeltek; de az ő védelme alatt állott a székesfehérvári és esztergomi bazilika, a kalocsai érseki, a váci, a győri püspöki székesegyház – Szent István alapításai. S valahány Mária-kegyhely: Máriabesnyő, Máriacsalád, Máriagyúd, Máriakálnok, Máriakéménd, Máriakönyve, Máriamak, Márianosztra, Máriapócs, Máriaradna, Máriaremete, Máriavölgy az Ő főbb búcsújáró helyei...

Mária halála, temetése, égbemenetele a középkornak; égbevétele és megkoronázása már a barokk kor jellemző ikonográfiai vonása. Az ősegyházig visszanyúló hagyomány szerint a Megváltó nem engedte át az enyészetnek Mária Édesanyja testét; halálakor testestül-lelkestül magához vette a mennyei dicsőségbe (hiszen a „bűn zsoldja a halál” (Róm.6,23), s Mária – szeplőtelen fogantatása okán – mentes volt az eredendő bűntől éppúgy, mint a személyes bűnöktől, ezért a bűnökért járó büntetés – így a tisztító tűzben töltött idő – sem akadályozta őt a mennyországba lépésben. Mária bűn nélküli fogantatásának dogmáját XII. Piusz pápa hirdette ki 1952-ben). Mária elszenderülését (Dormitio) és égbemenetelét legköltőibb módon a barokkban fogant „Makula nélkül való tükör” mondja el. „Istória” is készült belőle, ezek talán legtanulságosabbja Varga Lajos „szentember” fogalmazása, amely felöleli a teljes hazai hagyományt.

Máriapócson a Boldogasszony elszenderülését hatalmas temetői menettel és szertartással ülik meg, amelyen egyben a meghalt búcsújáró hívekről is megemlékeznek. A búcsúsok kezében gyertya világít, Tápén azt tartják, hogy ezen az éjszakán megnyugodnak azok a tisztító tűzben szenvedő lelkek, akik életükben tisztelettel voltak iránta. E táj találós kérdése: „- Hol magasabb a föld az égnél?”, s a válasz: „- Ott, ahol Máriát eltemették.” Rábaközben az ünnep előestéjén az asszonyok összegyülekeznek egy frissen ásott, de még üres sír körül;

imádkoznak és énekelnek. Tápén „Mária koporsója”: virágokból rögtönzött fekvőhely, amit az asszonyok a temetőkápolna oltára előtt készítenek el, s ájtatoskodva virrasztanak mellette. A virágokat három nap múltán széthordják, szentelményként.

Hercegszántó sokácai a falu határában levő szent kút Mária-kápolnájánál gyertyafény mellett énekelnek, imádkozva virrasztanak.

Az ünnep hajnalán imádságos lélekkel várták a napkeltét Erdőbaktán – az ottani emberek hite szerint ilyenkor rózsza hull az égből.

Felnémeten az asszony nép gyászba öltözve ment a templomba.

A kápolna hajójának közepén ravatalt készítenek Karancshegyen (szent Margit-kápolna). Mária fekvő (halotti) szobrát helyezik a rajta lévő fehér gyermekkoporsóba, gyertyákkal, virágokkal, rozmaringgal ékesítik. Vigíliáján „beköszöntenek”, majd siratnak, este pedig közös ájtatosságot tartanak, s keresztjárást. Visszatérés után a lorettói litániát végzik és imádkoznak jó időért, rabokért, betegekért. A Mária halála ájtatosság után mindenki gyertyát gyújt, négy fehérbe öltözött kislány viszi Mária koporsóját, s körmeneti kereszttel, gyertyákkal, zászlókkal megindulnak a kúp alakú hegy peremére vágott úton a mennybevitel magasztos énekeivel. A Boldogasszony Anyánk éneklésével tér vissza a menet a kápolnába. A ravatalt elbontják, a halotti szobrot elteszik. Hosszú imádkozás és éneklés kezdődik, amely a reggeli szentmiséig tart.

A régi hit szerint „fübe, fába hagyta Isten az orvosságot”. Istenről, Krisztusról, Máriáról és a szentekről nevezték el nálunk a gyógyító füveket, virágokat. A hajdanvolt időkben virágáldást tartottak e napon. Szeged környékén „nagyboldogasszonyi füvet” szedtek, szenteltek: napraforgót, ökörfarkkórót, Nagyboldogasszony mentáját (csomborkát). E szentelményt halott koporsójához tették, új ház fundamentumába, új pár ágyába, csecsemő bölcsőjébe. Főzetét hideglegesre tartották foganatosnak. Három napon és éjen át a háztetőn tartották, hogy a Nap sugara és a Hold harmatja is „áldja”.

Felsőörségben virágból kötött koszorút szenteltek, a sublót tetejére tették. Vízkeresztkor a szirmok egy részét tányérra helyezett parázson elégették, s a háziasszony egész házanépével végigfüstölt vele minden helyiséget, nyomában a gazda valamennyi ajtóra krétával keresztet rajzolt. Azután a konyha közepére tették a füstölőt, s mezítláb ki-ki a füst fölé tartotta a lábát, így imádkoztak a bajok távoltartására (ma is mondjuk: kifüstöljük a betegséget). Szentelt virággal füstöltek akkor is, ha halott volt a háznál. Hegyháton ellés után a jószág első eleségébe is kevertek e szentelményből. Kilencféle virágból kötik a koszorút Nagymányokon, és a padláson tárolt vetőbúza közé is tesznek szirmaiból (az ókor népei jellemzően istenasszony-szobrocskát helyeztek a vetőgabona közé). Babarcon a virágot gyermekek gyűjtik; szemverés ellen az apró gyermek párnája alá teszik, de a nagyobb családtagok fejaljába is jut belőle. A felravatalozott halottat szenteltvízbe mártott virággal hintik meg (ez igen gyakran virágos rozmaring-ág). Az elhunyt családtag sírjára teszik a szentelményt Himesházán. Nagynyárád asszonyai a szentelt csokorral keresztet vetnek a padláson lévő búzára, majd a csokrot rá is teszik. Várgesztesen és Vértessomlón az ablakrács vagy az ajtó fölé teszik.; égháború idején a tűzre vetnek belőle. A budaörsiek szerint a virágok örülnek, ha Boldogasszonynak áldozhatják magukat. A ház gerendáira tűzték a virágokat Dunaszentmiklóson. Hajóson a csokrot újhold péntekjén készítették, kenderkóccal kötötték át, rontás ellen füstöltek vele, de egyben a betegek teája is volt. Eleken hét, vagy kilencféle virágból készült a csokor, melyet azután a szekrényben tartottak; égháborúkor a szenteltgyertya lángjánál égettek belőle. Alsószölnökön a vendék a gyermekágyas asszony fekvőhelyét hintik be vele (a gyermekágyat jobbra Boldogasszony ágyának nevezték). A templomgondozó lányok dolga Kürtön, hogy a falu minden felnőttjének jusson egy-egy búza-, roz-, árpa-, zabkalászból, mezei és kerti virágokból kötött, majd kosárba rakott csokor. A pap a mise kezdetén szenteli meg ezeket, az asszonyok az imádságos könyvbe is raknak belőle. Némely vidéken a szentelendő csokorba gyümölcsfaágacsákat is tűztek. A

cséki szlovákok szentelt kaporral füstölték meg a juhokat. A régi székelyek hitében Mária adott nevet a virágoknak.

A két Boldogasszony: Nagyboldogasszony és Kisasszony köze a gazdasági életben számon tartott folyamatos időszak. Szeged vidékén és Göcsejben azt tartják, hogy az ilyenkor ültetett tyúk az összes alá tett tojást kikelti. Az Őrségiek szerint az ekkor tojt tojás esztendeig sem romlik meg. A búzacséplés legalkalmasabb időszaka ez. Az e napokon szellőztetett ruhába nem esik bele a moly. Zalában ekkor gyűjtik a legtöbb orvosi füvet. A megigézett Nagylengyelen ilyenkor szedett „jófűvekkel” füstölik.

Már Gellért püspök legendájából tudhatjuk, hogy Máriát különösen tisztelte népünk, s benne Boldogasszony alakját fedezte fel: „Nevét pedig, tudniillik Krisztus Anyját, a magyar nemzet ki nem ejti, hanem csak Úrnőnek mondja, hisz Pannóniát a Boldogságos Szűz családjának nevezte Szent István király.” (Szent Gellért nagyobb legendája). Ugyancsak Gellért ajánlja a pápának, hogy a keresztény népek hasonlóan a magyarokhoz, Nagyasszonynak nevezzék az Istenszülőt (ez közvetlen környezetünkben Horvátországban valósult).

Pápai engedéllyel az égben megkoronázott Szűzanya fején elképzelt korona lehet csak, vagy ha valóságos korona, akkor az csak a magyar szent korona lehet, semmi más. (...)